

schamper

HET STUDENTENBLAD VAN DE UNIVERSITEIT GENT

Hij beweegt, wij creëren

Mama's kindjes ◉ Godfried-Willem Raes ◉ Kernfusie

ER IS NIETS ONMENSELIJKS AAN EEN MACHINE

GODFRIED-WILLEM RAES OVER ZIJN ROBOTORKEST

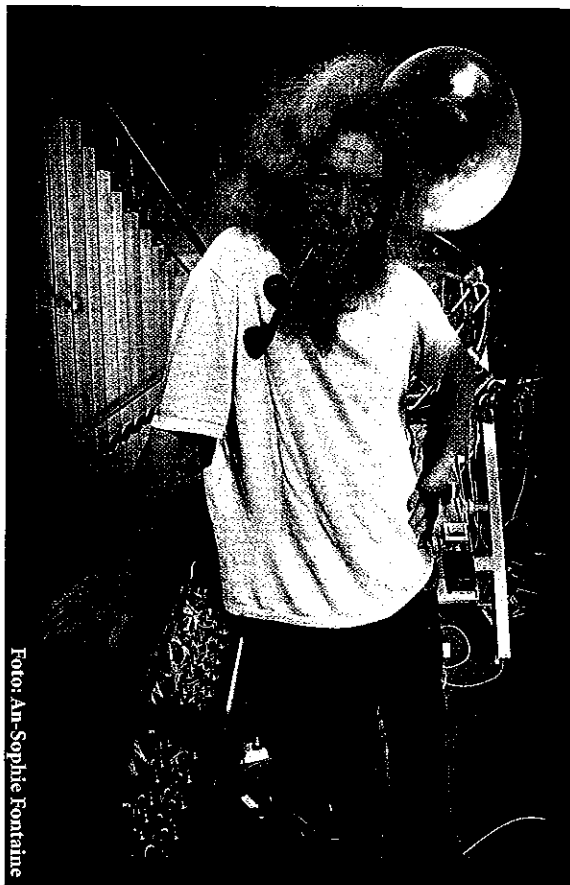

Foto: An-Sophie Fontaine

DOOR AN-SOPHIE FONTAINE
EN PIETER VAN NUFFEL

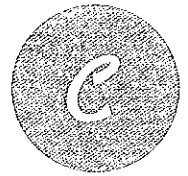
In een tetraëdervormige zaal weerklinkt Florentijnse carnavalsmuziek uit een orkest van zowel menselijke muzikanten als muzikrobots. Godfried-Willem Raes, oprichter van de Gentse stichting Logos, lurkt eens aan zijn pijp en ziet dat het goed is. Een gesprek over wel *vree* experimentele muziek.

Hoe bent u ooit op het idee gekomen om een orkest van robots te bouwen?

“Dat is een lang verhaal. In de jaren zestig lag het voor de hand om elektronische muziekinstrumenten te bouwen, zeker wanneer je op zoek was naar nieuwe muziek. Dat heb ik zeker zo'n twintig jaar gedaan. Tot ik realiseerde dat de gemaakte klanken door luidsprekers komen. En wat is een luidspreker? Dat is louter een bibberend stuk karton. In werkelijkheid is er dus sprake van een dissociatie tussen wat je doet

op een podium en wat je te horen krijgt. Je handelingen met elektronica zijn ook compleet gedissocieerd: er is geen logisch verstaanbaar verband tussen de handeling en de klank. Je kan bijvoorbeeld een knop naar rechts draaien en de muziek zal luider worden, maar soldeer die knop anders en het gaat in de andere richting. Dus mijn acties op het podium zijn alleen maar op één conventionele manier vastgelegd op het auditieve resultaat. Dat is helemaal anders als ik met een traditioneel instrument op de

planken sta. Wanneer een muzikant bijvoorbeeld op het punt staat te trommelen, zal de luisteraar het geluid reeds anticiperen. Dat is helemaal anders met elektronica. Al die podiumhandelingen zijn in feite vals, want ze zijn puur conventioneel. Je kan alles gerust playbacken, het maakt geen verschil uit. Vandaar dat ik denk dat elektronische muziek principieel gehandicapt is in haar vermogen om het publiek te verleiden.”

En daarom ontwierp u deze muziekrobots?

"Ik zocht te ontsnappen aan het paradigmatische probleem van de elektronica. We moesten terug naar akoestische instrumenten, maar zonder de grote voordelen van automatisering te verliezen. Laat ons eerlijk zijn, met traditionele instrumenten kan je veel doen, maar ze zijn ook beperkt. Een viool is bijvoorbeeld geoptimaliseerd voor een bepaald type muziek. Een instrument leren beheersen duurt lang, dus ik denk dat deze methode een middeleeuwse straat is. Vandaar mijn volgende suggestie: als we nu eens akoestische geluidsbronnen via computersturing automatiseren. Je maakt je instrumenten eigenlijk tot robots. Hun beperkte complexiteit gaat de menselijke mogelijkheden ver te boven. De muziek komt dan meer vooruit en bezit meer expressiemiddelen, bovendien ga je voorbij aan die studietijd. Vandaar mijn bekommernis om robots."

Tijdens uw optredens met het robotorkest danst u naakt. Waarom?

"Als je alleen maar robots zou nemen als automaten, waar sta ik dan als musicus op het podium? Daarom was ik geïntrigeerd door het idee van de traditionele *menschenspiegel* via je lichamelijke motoriek. Die wou ik op een draadloze manier vastleggen om de eigenschappen van die expressieve handelingen elektronisch te laten vertalen. Via mijn dans stuur ik dus mijn robots aan. Dan speel ik als musicus intuïtief aanvaardbaar met muziek voor mijn publiek. Alleen zo kan ik die verleidingskracht opbouwen die eigen is aan elektronisch musiceren. Dat is in een notendop de filosofie achter het robotorkest."

Heeft u het robotorkest uitgevonden om uw muziek te schrijven, of omgekeerd?

"Het is een combinatie. Om te beginnen is het orkest ook niet in één dag gebouwd. Ik werk er intussen al zo'n 25 jaar aan. Het gaat niet voetstoots. Ik ben begonnen met het maken van een saxofoon, al ben ik meermaals moeten herbeginnen. Uiteindelijk heb ik veel research moeten voeren tot ik

een soepele toonvorming bereikte. Eens dat opgelost, ga je over tot een ander probleem. De robotorkestontwikkeling gaat volgens de muzikale behoefte. Zo kwam er onlangs iemand langs met een idee om met ons orkest aansluiting te zoeken bij de technomuziek. We hadden echter een aantal geluiden te kort en toen heb ik een akoestische machine ontworpen daarvoor. Die machine is dan gemaakt omdat ik een bepaald muzikaal idee had. Soms is het ook bijna van een wetenschappelijke aard. Waar ik nu bijvoorbeeld mee bezig ben, zijn robotische strijkinstrumenten. Ik ben er tot nu toe nog steeds niet in geslaagd om dat tot een goed einde te brengen."

PRINCE VS. BACH

Is het uw ambitie om een groot publiek te bereiken?

"Ik heb niks tegen een groot publiek. De wijze waarop het concertritueel verloopt echter, is heel verschillend naargelang het publieksformaat. Een robotorkest voor een groot publiek brengen is onmogelijk. Een groot publiek gaat naar een show, alleen omdat ze de artiest kennen. Waarom gaan mensen naar **Prince**? Ze willen het gekende herhalen. Dat is geen *echte* cultuurbeleving."

Eigenlijke cultuurbeleving is gaan omdat het *nieuw* is. Zoals het trouwens het geval was voor de kapitalistische exploitatie van kunst en muziek. Tot aan het begin van de negentiende eeuw was het vanzelfsprekend dat elk muziekstuk nieuw was. **Bach** moest bijvoorbeeld wekelijks nieuwe cantates schrijven, want muziekstukken herhalen werd niet aanvaard. Vroeger was het dus vanzelfsprekend om steeds nieuwe stukken te horen, en bovendien gratis. Het is pas wanneer muziek koopwaar werd, dat de muziek voor een groot deel kapot werd gemaakt. Gevolg is dat muziek bekend moet zijn. Je verkoopt nu eenmaal geen kat in een zak, hé."

U bent dus tegen massa-optredens?

"Mijn probleem is niet zozeer het grote publiek, maar wel de schaal. Ik speel liever

"Schubert heeft bijlange nooit zoveel publiek gehad als ik"

twintig concerten voor tweehonderd man, dan één voor vierduizend. Wij hebben een zaaltje waar 250 mensen in kunnen, en daar zijn we gelukkig mee. Of dat nu ontoegankelijk zou zijn, dat betwijfel ik sterk. We hebben zelfs meer publiek dan het gros van de componisten in de negentiende eeuw. **Schubert** heeft bijlange na nooit zoveel publiek gehad als ik. Die speelde zijn liederen en concerten voor hooguit twintig mensen."

Dat vergeet men vaak, omdat men kijkt naar commerciële toestanden zoals **Prince** en **Madonna**. De vraag is of dat de kern is van de muzikale vernieuwing. Net zoals men in de wetenschap niet de kwaliteit gaat afmeten aan hoeveel mensen wetenschappelijke artikelen lezen."

Waar haalt u de financiële middelen om deze robots te financieren?

"Wij treden bijzonder vaak op en hebben ook wat subsidies. Die robots zitten voor een deel in het onderzoeksproject van de Universiteit Gent. Als voltijds onderzoeker werk ik aan de vernieuwing van muzikale expressiemiddelen. Ik heb wel geen budgetten die de materiële kosten benutten. Gelukkig is er veel belangstelling voor ons orkest. We zitten zelfs in de officiële rondleiding van de stad Gent waardoor er jaarlijks duizenden mensen in ons atelier langskomen om deze robots te bekijken."

Denken jullie aan uitbreiding?

"We hebben zopas het aanpalende gebouw gekocht. Je ziet dat het hier te klein aan het worden is. Als je hier muzikanten wil onderbrengen, dan moet je al behoorlijk wat oefelen en duwen. *(lacht)* We willen er ook een podium kunnen bieden aan jonge mensen die intensief willen werken aan experimentele muziekprojecten."

LEES VERDER >>

“Het technische niveau van onze muziekorkesten gaat zienderogen achteruit”

AUTODIDACT

Hoe zit het met de opvolging? Zijn er nog studenten geïnteresseerd in uw robotproject?

“Ik heb een aantal doctoraatsstudenten en ook regelmatig studenten uit het buitenland die hier voor een langere periode verblijven. Vorig jaar was er hier een Amerikaanse student die een volledig jaar heeft gewerkt rond de ontwikkeling van een vocale robot. Ik heb een achttal studenten onder mijn vleugels die in mijn aanverwante richting werken, dat zijn hoofdzakelijk doctoraatsstudenten.

Het is ook de bedoeling van het Conservatorium om in onze studierichting ook een afdeling Experimentele Instrumentbouw in te voeren, maar helaas hebben veel van onze studenten een laagtechnologische voorkennis. Zonder die voorkennis zie ik het niet haalbaar om hen binnen een tweetal jaar nog te moeten opleiden. Indien we een instroom vanuit de Universiteit of andere technische school zouden krijgen, dan acht ik zoiets *wél* haalbaar. Het zou dus vooral een richting zijn voor technische studenten met een muzikale aanleg, of voor muzikanten met een interesse voor automatisering. Enkel dan is zoiets perfect haalbaar. Maar ja, de kans dat je mensen vindt die ook nog eens kunnen programmeren en technisch bekwaam zijn, is — vreemd genoeg — bijzonder zeldzaam.”

Misschien zijn ze, in tegenstelling tot u, te weinig autodidact?

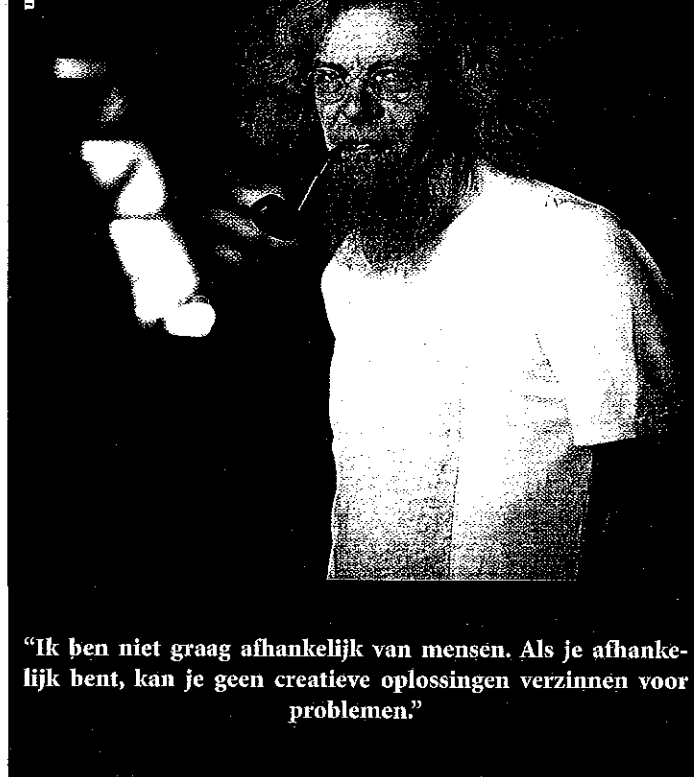
“Ik stop nooit met studeren. Als kind ben ik al bezig geweest met elektronica van in de jaren vijftig. Ik heb lang getwijfeld of ik ingenieur zou studeren. Uiteindelijk niet, omdat ik té graag bezig was met elektronica. Toen heb ik maar gekozen voor musicologie. Later studeerde ik ook filosofie bij en specialiseerde me in logica. Omdat ik het te graag deed. Pas toen ik mijn doctoraat haalde, hebben ze er behoorlijk wat mensen uit de elektronicawereld moeten bijhalen, aangezien mijn thesis ging over radartechnologie. Ik heb dit gebouw ook eigenhandig gemaakt.

Eerlijk gezegd, hoeveel intellectuelen met mijn vorming kunnen nu lassen? Je kan dat leren, het is een handvaardigheid en het is al zeker niet onoverkomelijk. Dus ja, ik ben in zekere zin wel een autodidact.”

Probeert u ook een eigen genre te ontwikkelen met uw robotorkest?

“Een eigen genre ontwikkelen kan je moeilijk zeggen, want dan zou je de definitie moeten geven van wat stijl is. En natuurlijk valt mijn creatief werk onder wat je avant-gardisme zou noemen. Deze stroming is per definitie stijlloos aangezien je werkt aan de ontwikkeling van stijl. Ik zoek eigenlijk voortdurend naar syntaxis, waardoor ik voortdurend bezig ben met vraagstukken zoals de muzikale opbouw en logica achter samenklanken.

Foto: Joost Vanderdeelen

“Ik ben niet graag afhankelijk van mensen. Als je afhankelijk bent, kan je geen creatieve oplossingen verzinnen voor problemen.”

Stijl is eigenlijk iets wat je achteraf pas op een verzameling van producten kan plakken. Of je dat *a priori* kan doen, vraag ik me ten eerste af. Bach heeft een stijl en je kan in die stijl schrijven, maar als je nieuwe zaken maakt, dan ben je niet bezig met in welke stijl je precies werkt.”

U bent ook een groot tegenstander van het auteursrecht?

“Ik denk dat het auteursrecht en het octrooirecht een van de grootste remmingen zijn op de wetenschappelijke vooruitgang. Gekopieerd worden is een eer. Daarmee verleen ik studenten nog niet de toestemming om te ‘plagiëren’. Dat is een groot verschil: plagiëren, de tekst van een ander nemen en er je naam onder schrijven, dat is beliegen. Maar als iemand een machine van mij nabouwt en hij zegt dat ook, dan voel ik mij daardoor geëerd. Dat is ook de reden waarom ik vind dat dit soort onderzoek door de overheid moet worden gesteund. Stel je voor dat ik op alles patenten zou nemen, dat zou de prijs enkel de hoogte injagen en de vooruitgang afremmen.

Intellectueel eigendom is een metafoor. Eigendom is volgens mijn definitie iets dat je kunt kwijtspelen. Men beschouwt informatie alsof het om een materieel goed gaat. Als ik jouw camera steel, dan ben je hem kwijt en dat lijkt me niet correct om te doen. Maar als jij naar mijn machine kijkt of ik geef je een idee waarmee je iets kan doen, dan ben ik toch niets kwijt. Informatie kan je niet stelen, het is intrinsiek aan informatie dat ze kopieerbaar is.” ■